

PER 162-120

I. VOORAVOND.

Op bladzijde 368 van *Noord en Zuid V* wordt het woord *vooravond* veroordeeld. Over de motieven van dat vonnis is wel het een en ander in het midden te brengen.

„Wij staan aan den *vooravond* van groote gebeurtenissen” — dit zou in goed Nederlandsch moeten zijn: „aan den avond vóór groote geb.” Ik ben zoo vrij te beweren, dat het eigenlijk moest wezen: „aan den avond *van* groote gebeurtenissen.” Zie hier waarom.

Oudtijds noemde men den dag, die onmiddellijk aan een feestdag voorafging, den *avond* van dien feestdag. Wij hebben daarvan nog *kerstavond*, *paaschavond*, *meiavond*, dat is, niet de avond, maar de heele dag voor kerstmis, voor paschen, voor den 1en Mei. Hiervan ook het hd. *sonnabend*, dat is de dag voor Zondag, dus Zaterdag.

Den dag, waarop eene gebeurtenis was voorgevallen, duidde men vroeger gaarne aan door te zeggen, dat zij plaats had op, of wel een bepaald getal dagen vóór of na dezen of genen feest- of heiligdag. Wilde men nu zeggen, dat iets geschied was daags voor den feestdag van een heilige, dan heette dit: op diens avond. Melis Stoke IV, 978:

Het gesciede in waerre dinc,
Datter Vlaminghe dus vele bleef,
Sint Symoen Juden *avonde*, als men screef
Ons Heren iaer xij hondert
Ende xev.

Daags voor St. Symon Juda is 27 October.

Id. VI, 1306:

Als ment iaer ons Heren screef
xije ende xcix daer mede,
Tote Haerlem inde stede,
Sente Mertijns *avont* bleef hi doot.

Graaf Jan I stierf te Haarlem 10 November 1299.

Id. VII, 312:

Hi voer wech al sonder scande,
Sint Laurens *avonde*, te Gorinkem.

Sint Laurens avond is 9 Augustus.

Zulk een dag heette ook de *vigilie*. Stoke verhaalt ons dat Floris V op den dag, waarop hij verraden werd, de Hollandsche en Stichtsche edelen aan zijne tafel onthaalde, waar het lustig toeging.

Id. IV, 1366:

Men at ende dranc blidelike
 Over al daer inden hove.
 De herberghe was van goeden love.
 Want een Hoghe *Avont* was,
 Was men vele te blider das.
 Maer dat hof moeste sceiden,
 Eer avont quam, met droefheiden.

Het was daags voor een hoogen feestdag, namelijk St. Jan, 24 Juni; daarom was men veel te vroolijker. Doch deze feestvreugde veranderde eer de dag om was in bittere droefheid, althans bij de vrienden des graven, daar hij gevangen werd genomen,

Id. IV, 1528,

als men doe screef
 Ons Heren Jesus Christus iaer
 xij hondert ende daer naer
 Effene neghentich ende zesse,
 Als was sente Jans messe,
 Op de *vigilie* daer te voren,

dus op 23 Juni 1296.

Beide woorden, *avond* en *vigilie*, zijn ontleend aan de gebruiken der catholieke kerk. Wij behoeven om tot eene verklaring te geraken, geene nasporingen omtrent de vroegere te doen; de heden-daagsche kerkgebruiken geven, in verband met de letterlijke beteekenis der woorden reeds licht. Als men weet, dat tegenwoordig in de cath. kerk de *vigilie* een vastendag is, daags voor een hoogen feestdag, en dat lat. *vigilia* „nachtwaak” beteekent, dan komt men al licht tot het besluit, dat oudtijds de nacht in waken en boetedoening werd doorgebracht, ter voorbereiding tot het „hoogtijd” van den volgenden dag. Die voorbereiding kon ook *avond* genoemd worden, niet alleen omdat zij wel tot het eerste gedeelte van den nacht zal zijn beperkt geweest, maar ook, en vooral, omdat reeds de vespers, het laatste der kerkelijke getijden (lat. *vespera* = avond), van den voorafgaanden dag op het volgende feest betrekking hebben. Toen men nu later, gemakshalve, de voorbereiding, het vasten van den nacht tot den voorafgaanden dag verschoof, noemde men dezen dag ook *vigilie*, ofschoon er van nachtwaken natuurlijk geen spraak meer was; en het woord *avond*, synoniem met *vigilie*, duidde voortaan ook den geheelen voorafgaanden dag aan. Zoo was het reeds in de middeleeuwen, gelijk wij gezien hebben, en zoo is het nu nog ¹⁾.

¹⁾ Vergelijk ook HUYDECOPER op *Stoke* D. II, bl. 165, die het dienstig acht, „dat men wete, dat, wanneer de Ouden iets zeggen geschiedt te zijn in den *Nacht* van eenig Feest, zulks altijd te verstaan is van den voorgaanden *Nacht*”, want „de Feesten hadden eenen *Avond*, eenen *Nacht*, en eenen *Dag*.”

Hier hebben wij de eigenlijke, de letterlijke beteekenis van het woord *avond*. St. Jans avond wil zeggen: de dag vóór St. Jan. Figuurlijk gebruikt, b.v.: de avond van groote gebeurtenissen, beteekent het: het tijdstip waarop die gebeurtenissen onmiddelijk volgen.

De oorsprong dezer uitdrukking toont aan, dat men niet moet zeggen: de avond *voor* gr. geb. Zij is ontleend aan de taal der kerk, en in kerkelijken zin gaat de avond steeds aan den dag vooraf. Men behoeft, men mag niet zeggen: de avond vóór St. Jan, omdat St. Jans dag niet twee avonden, maar slechts één avond heeft, naml. den voorgaanden dag, zoodat de genitief — St. Jans avond — slechts éene beteekenis toelaat. Daarom ook: de avond *van* gewichtige gebeurtenissen.

In de middeleeuwen zou men deze uitdrukking volkomen begrepen hebben. Doch sedert is in den loop der tijden de kerkelijke beteekenis van het woord *avond* onder het volk grootendeels verdwenen, en alleen de, laat ik het noemen: burgerlijke is overgebleven. Wij verstaan door *avond* gewoonlijk niets anders dan het laatste gedeelte van den dag, den tijd tusschen zonsondergang en het ter ruste gaan. Wanneer wij nu, om denzelfden St. Jan nog eens dienst te laten doen, spreken van St. Jans avond, zal menigeen, die met de kerkelijke beteekenis van het woord *avond* niet bekend is, zich verbeelden dat hier bedoeld wordt het einde van dien dag. En evenzeer zou „wij staan aan den avond van groote geb.” licht zóo opgevat kunnen worden, alsof die gebeurtenissen reeds grootendeels tot het verledene behoorden en wij alleen het einde, den afloop daarvan beleefden. Om die dubbelzinnigheid te vermijden is men in Duitschland, en in navolging daarvan hier te lande, begonnen te spreken van *vooravond*. Is dat woord goed?

Waarom niet? Het woord *avond*, gevoegd bij den naam van een feestdag, heeft twee geheel verschillende, bijna tegenovergestelde beteekenissen. Om alle dubbelzinnigheid te vermijden voegt men bij het woord in zijne minst gebruikelijke beteekenis eene bepaling en zegt *vooravond* = voorafgaande avond (dat is hier „dag”), gelijk *voorbode* = een bode, die eene gebeurtenis voorafgaat, die haar te voren aankondigt.

Geeft men toe, dat *vooravond* in letterlijke beteekenis niet onjuist is, dan zal men ook geen bezwaar tegen de figuurlijke hebben en erkennen, dat „de avond *van* gewichtige gebeurtenissen” wel juist is, maar onduidelijk, „de avond vóór gew. geb.” bepaald onjuist, doch „de vooravond van g. g.” even juist als duidelijk.

Eindelijk zij nog opgemerkt, dat in „Jesus, aan den avond van zijn lijden” het woord *avond* zeer goed in zijne gewone beteekenis kan genomen worden.

II. STIEFVADER ENZ.

Zooals bekend is, komt het eerste lid der samenstellingen *stiefvader*, *stiefmoeder* van een werkwoord, dat in het Ohd. *stiuſan* luidt en „berooven” beteekent, zoodat deze woorden zich als „vader, moeder van (halve) weezen” laten opvatten. De *f* van *stief* komt echter wel met het Hoogduitsche, doch niet met het Nederlandsche klankstelsel overeen; men zou *stiep* verwachten; immers aan eene hd. *f* aan het einde van een woord beantwoordt eene ndl. *p*, bv. *auf* — *op*, *tief* — *diep* enz. Vanwaar nu *stief*- met eene *f*?

Dit schijnt tot heden onopgelost; althans Dr. JOH. FRANCK zegt nog in zijne *Mnl. Grammatik* op bladz. 81 in eene noot: „Das Nl. hat *stief*- nicht *stiep*-, ein Verhältnis, welches ich nicht zu erklären weiss.” Ik meen echter, dat genoemde geleerde op dezelfde bladzijde een mnl. woord vermeldt, dat tot eene verklaring kan leiden, namelijk *stiemoeder* dat „häufig neben *stiefmoeder*” voorkomt.

Waaruit is nu *stiemoeder* ontstaan?

Dr. FRANCK neemt aan: uit *stiefmoeder*; doch het is evengoed mogelijk, en in verband met hetgeen hier beneden volgt, komt het mij veel waarschijnlijker voor, dat het uit *stiepmoeder* gevormd is met uitstooting der *p*. Evenzoo kan uit *stiepvader*, uitgesproken *stiepfader*, met dezelfde syncope *stie-fader* voortgekomen zijn. Deze vorm moet de brug zijn geweest, langs welke men van *stiep*- tot *stief*- is gekomen. Want wat is hier het geval? De beginletter van *vader* was verscherpt, men zei *stie-fader*, zoodat men duidelijk bleef hooren, dat het eerste lid niet *stie*- kon wezen, immers dan zou men *stie-vader* gezegd hebben, maar noodzakelijk met een medeklinker moest eindigen. Men hoorde echter geene andere consonant dan *f*, en vatte daarom *stie-fader* op als *stief-fader*, *stief-vader*. Was men eenmaal zoover, dan lag het voor de hand om ook *stiemoeder* te veranderen in *stiefmoeder*.

Deze verbastering van *stiep*- door *stie*- heen tot *stief*- kon te lichter tot stand komen, daar een ww. *stiepen* in de middeleeuwen niet meer schijnt bekend geweest te zijn, zoodat men aan den eenen zoo min als aan den anderen vorm eenige beteekenis kon hechten; het waren samenstellingen, die men niet meer begreep. — Zoo de spelling *stie-fader* nergens wordt aangetroffen, kan dit geen tegenbewijs zijn: immers zoowel schrijvers en afschrijvers als sprekers moesten *stie-fader* opvatten als *stief-vader*.

In het Westen van N.-Brabant hoort men in plaats van *stief*- ook wel *stiech-vader*, *stiech-moeder*. De *ch* van *stiech*- laat zich noch uit *stiep*- noch uit *stief*- verklaren, maar wel uit *stie fader*. Daar men aan de *f* van *fader* bleef hooren, dat het voorafgaande woord op een medeklinker moest eindigen, voegde men eene *ch* in, welke letter daartoe als het ware aangewezen was; immers als

men in het Mnl. woorden als *vroech*, *hooch*, *ruuch*, *noch* naast *vroe*, *ho*, *ru*, *no* en de imperatieve *slach*, *sich*, *doch* naast de schijnbaar meer regelmatige *sla*, *sie*, *doe* gebruikte, moest men allicht op de gedachte komen, dat de *ch* willekeurig achter een-lettergrepige, op een klinker eindigende woorden gevoegd mocht worden.

III. UISTER. OPRAAD.

Op bl. 327 van *N. en Z.* VI wordt onder de woorden, die de *n* syncopeerden ook vermeld het N.-Br. *uister* (unster), met de bijvoeging: dat men in Brabant „zulk een Saksischen vorm niet zou verwachten.” Indien het Saksische hier gelegen is in de uitstooting der *n* met klinkerverlenging *tengevolge daarvan*, zooals b.v. in *uis* voor *ons*, *Luiden* naast *-monde*, *uitmuiten* voor *uitmunten*, dan meen ik dat *uister* niet zoo Saksisch van vorm is, als het er uitziet.

Het woord is ontstaan uit Lat. *ânistatêra*, met eene lange *u*, die daarenboven in eene open lettergreep staat, wat voor ons mischien van nog meer belang is. Door verminking der laatste lettergrepen moest dit in het Ndl. *unester* of *uunster* worden, altoos met eene lange, volkomen *u*. In het Hollandsch (of welk ander dialect, dat het Ndl. *unster* opleverde) werd de *u*, waarschijnlijk *tengevolge* der drie volgende medeklinkers, verkort; doch in N.-Brabant ging zij, gelijk alle andere lange *u*'s in *ui* over; *uunster* werd alzoo *uinster*, en dit met syncope der *n* *uister*. Of wel: reeds *uunster* stiet de *n* uit, en het hieruit ontstane *uuster* werd vervolgens *uister*.

Beschouwt men de zaak op deze wijze, dan ziet men in, dat de vorm niet Saksisch kan heeten, en dat ik zelve in *Onze Volkstaal* I, 170 verkeerdelijk schreef: „Merkwaardig is *uister* (unster) wegens de uitstooting der *n* met klinkerverlenging.” De verhouding tusschen *uister* en *unster* is niet dezelfde als die tusschen b.v. *Muiden* en *-monde*, maar *uister* en *unster* staan tot hun grondvorm, zooals N.-Br. *kleezen* en Ndl. *klenzen* staan tot Ndl. *kleinzen*.

Het gebeurt echter wel eens meer, dat N.-Brabantsche woorden voor Saksisch aangezien worden, zonder dat zij dien naam verdienen. Bij het behandelen van „eenige waarlijk of schijnbaar aanverwante woorden” in *Taal- en Letterbode* IV, 38 vv. noemt Dr. W. L. VAN HELTEN naast *oproeden*, *opruiden*, *oproeien*, *opruien* en de afleiding *oproduen* ook *opraden* (KILIAAN en HOEUFFT), en iets verder naast *rui* en *oproei* ook het door HOEUFFT vermelde *opraad*. In eene noot wordt er bijgevoegd: „De vorm *opraed* en de boven vermelde *opraden*, welke in Breda gehoord worden, schijnen, daar de vervanging der zachtheldere *o* door *a* in de Brabantsche dialecten onbekend is, op een Saksischen invloed, althans in Noord-Brabant, te wijzen.”

Ik geloof, dat de geleerde schrijver zich hier door den schijn

heeft laten misleiden. Tegenover *opraad* hoort men in Breda en omstreken *afraad*, en tegenover *opraden* staat het algemeen Nederlandsche *afraden*. Waarom zou men in die woorden iets anders zien dan samenstellingen met de bekende *raad* en *raden*? *Opraden* is iets sterker dan *aanraden*; het beteekent „door aanraden opzetten, opwinden.”

OUDEMANS vermeldt ook *opreeden*, waarvan hij een voorbeeld aanhaalt (*Mnl. Wdb.* in voce *opraeden*). De *e* van dit woord laat zich noch uit *oproden* of *opruiden*, noch uit *opraden* verklaren; het is eene samenstelling met het thans verouderde *reden* (spreken). Ziehier dus drie woorden, die wel schijnbaar, doch niet waarlijk verwant zijn.

IV. VEERTIG, VIJFTIG.

In zijne hoogstbelangrijke studie over de grammatische figuren in het Nederlandsch verklaart Dr. JAN TE WINKEL de voorgevoegde *t* van *tachtig*, gelijk ook de verscherping der beginletter van *feertig*, *fijftig*, *sestig* en *seventig*¹⁾, als ontstaan uit de slotconsonant van het voegw. *ende* of *end* (bl. 81—83 van den zesden jaargang). Op bl. 229 v. brengt de heer J. VERCOULLIE tegen die verklaring eenige bedenkingen in het midden, en vermeldt daarbij, dat in het West-Vlaamsch *veertigen vijftig* steeds met eene *v* worden uitgesproken.

Het N.-Brabantsch gaat hierin gedeeltelijk met het W.-Vlaamsch mee, *feertig* en *vijftig* hebben, afzonderlijk uitgesproken, eene *f*, doch na het voegw. *en*, als in *een en veertig*, *twee en vijftig* enz., hoort men duidelijk eene *v*. *Sestig* en *seventig* behouden echter altoos hunne scherpe beginletter, gelijk ook *tachtig* en *tnegentig*, voor zoover dit laatste voorkomt, hunne voorgevoegde *t*.

Ik maak hierbij de opmerking, dat, naar het mij voorkomt, deze uitspraak niet juist uitsluitend N.-Brabantsch, maar veeleer algemeen Nederlandsch mag heeten; ik kan mij niet voorstellen ooit van Gelderschen, Hollanders etc. anders gehoord te hebben. Het is echter mogelijk, dat ik niet altijd even scherp geluisterd heb; ik blijf daarom voorloopig de hier bedoelde uitspraak N.-Brabantsch noemen.

Zij heeft geheel het voorkomen eener grillige verbastering; en de omstandigheid, dat juist na het voegw. *en* de verscherping der *v* uitblijft, zou ons haast doen vermoeden, dat zij eer tegen, dan vóór de verklaring van den heer TE WINKEL moet pleiten. Toch meen ik, dat de moeilijkheid zich wel op laat lossen; en gelukt mij dit, dan zal het een nieuw bewijs voor Dr. TE WINKEL's overigens toch reeds zoo aanneemlijke verklaring opleveren.

Ik behoef hier niet uiteen te zetten, hoe het voegw. *ende*, toen

¹⁾ Duidelijkshalve spel ik hier en in 't vervolg de woorden volgens de uitspraak.

dit verkort was tot *ent* of eigenlijk *ent*, noodzakelijk de *v* van een daarop volgend *veertig* of *vijftig* moest verscherpen, en hoe, daar de vormen met *ent* ongeveer negenmaal meer gebruikt worden dan die zonder *ent*, deze laatste, naar analogie der eerste, ook hunne *v* voor *f* verwisselden; dit is t. a. pl. uitvoerig behandeld. Op het tijdperk, waarin dit geschiedde, is er echter een gevolgd, waarin *ent* vervangen werd door *en*.¹⁾ Nu moet men wel in het oog houden, dat zulke verwisseling, gelijk alle taalverandering, niet ineens tot stand komt, zoodat men niet den eenen dag nog algemeen *ent* zeide, en den volgenden eenparig *en* liet hooren. Neen, er is waarschijnlijk meer dan één menschenleven voorbij gegaan, eer zij haar beslag had gekregen, zoodat men gedurende geruimen tijd *ent* en *en* naast en door elkander gebruikte; en dit moet de oorzaak geweest zijn, dat men begreep, neen, dat men onwillekeurig gevoelde, waaraan de *f* in *feertig* en *fijftig*, naast *vier* en *vijf*, *veertien* en *vijftien*, te wijten was. Dit te gevoelen was voldoende om, even onopzettelijk en onwillekeurig, de *f* weer in *v* te veranderen. Immers, gelijk zij, die zich van *ent* bedienden, spraken van *water ent fuur*, doch zij, die *en* gebruikten, van *water en vuur*, zoo moesten de laatsten er als van zelve toe komen om ook te zeggen *een en veertig* tegenover het *een ent feertig* enz. der eersten. Ik sprak van „onwillekeurig gevoelen:” had men de zaak begrepen, dan zou men ingezien hebben, dat ook de niet samengestelde woorden *feertig* en *fijftig* met eene *v* behoorden te beginnen. Hier bleef de vervanging van *f* door *v* echter uit, omdat de aanleiding ontbrak; daar vóór deze woorden in den regel noch *ent* noch *en* geplaatst wordt, kon de vervanging van *ent* door *en* hier geen invloed uitoefenen. Zij hebben, gelijk door Dr. TE WINKEL uitmuntend in het licht gesteld is, hunne *f* ontvangen naar analogie der samenstellingen *een ent feertig*, *twee ent fijftig* enz.; indien zij te eeniger tijd de *v* terugnemen, dan zal dat weer zijn naar analogie der samenstellingen *een en veertig* enz. In het W.-Vlaamsch, dat volgens de mededeeling van den heer VERCOULLIE enkel *veertig*, *vijftig* kent, schijnt dit reeds geschied te wezen.

Misschien zal men de verklaring, die ik geef van *feertig*, *fijftig* naast *een en veertig*, *twee en vijftig* enz., ver gezocht vinden; men zal meenen, dat de door mij aangevoerde oorzaak te nietig, te onbeduidend is. Men bedenke echter, dat alle taalverandering tot stand komt zonder dat het sprekende individu daarvan bewust is; dat alles zonder nadenken, zonder overleg, geheel onopzettelijk geschiedt, en dat de kleinste, de meest onnaspeurbare oorzaken de grootste gevolgen kunnen hebben.

¹⁾ *En* is niet verkort uit *ent*, maar uit *enne*, dat door assimilatie ontstaan was uit *ende*. Vgl. *N. en Z.* VI, 217.

Maar nu *tachtig* en *tnegentig*? Deze hebben eene voorgevoegde *t*, die zich niet zoo gemakkelijk laat verwijderen als de bloote verscherping der beginletter. De verwisseling van *ent* en *en* had hier geen invloed; immers *een ex tachtig*, *twee ex tnegentig* enz. worden juist uitgesproken als *een enr tachtig*, *twee ent tnegentig*.

Ditzelfde geldt omtrent *sestig* en *seventig*, waarin niet, gelijk in *feertig* en *fijftig*, bloote verscherping der beginletter heeft plaats gehad, maar gelijk in *tachtig* en *tnegentig*, voorvoeging eener *t*: *sestig* en *seventig* zijn ontstaan uit *tsestig* en *tseventig*, en het is meer dan waarschijnlijk dat men de voorgevoegde *t* nog liet hooren, toen *ent* reeds lang verdwenen was. Daar nu *een ex tsestig*, *twee ex tseventig* juist klinken als *een ent tsestig*, *twee ent tseventig*, kon ook hier het vervangen van *ent* door *en* geene verandering teweeg brengen.

Ziedaar eene poging om het raadselachtige bestaan van *feertig* en *fijftig* naast *een en veertig*, *twee en vijftig* enz. op te lossen; het zal mij oprecht genoeg doen, indien het mag blijken, dat mij dit gelukt is; zoo niet, dan zal eene betere verklaring door mij met evenveel vreugde ontvangen worden.

V. Koot.

In *Noord en Zuid VII*, 76 haalt Dr. JAN TE WINKEL, ter verklaring der *t* van *koot* en *keutel* het Brabantsche *koot* (kwaad) aan. Men late zich echter niet door de spelling van dit woord misleiden. De *o* is die, welke aan eene oorspr. lange *a* (got. *ê*) beantwoordt, en in de streken, wier dialect ik volg, als eene zuivere zachte *o*, in andere echter als *oa* of *ao* wordt uitgesproken, zoodat men naast *koot* ook *koat* en *kaot* hoort (in de N.-W. streek ook *kwaot*). De *t* is dezelfde als in *goet*, *lant* enz., namelijk de regelmatige verscherping der sluitletter *d*. De verbogen vormen zijn dan ook niet *kote* enz., maar manl. *kojen* uit *koden* (= *kâden*), vr., onz. en meerv. der drie geslachten *koj* voor *koje* uit *kode* (= *kâde*)¹⁾. De *t* van *koot*, *kotel*, *keutel* kan hierdoor dus niet verklaard worden.

Misschien is het, met het oog op het bl. 292 aangehaalde *vlotemelck* van Kiliaan, van eenig belang, als ik vermeld, dat in oostelijk N.-Brabant de houten tobbe, waarin men de melk laat ontroomen, *vloot* genoemd wordt (vrouwl., met scherpe *oo*).

VI.

Hier voert de neergedaelde Godt
De trotsche werelt om met spot
In zijn triomf, ten smaet der hoven.

¹⁾ Aardig is de etymologie van eene eenvoudige ziel, die de komst der Kozakken bijgewoond had en steeds met huivering sprak van „die *koj* zakken” = kwade zakken!!

Van deze verzen uit VONDEL's *Gijsbrecht van Aemstel* wordt in *N. en Z.* VII, 312 v. eene verklaring gegeven, die m. i. ten eenenmale onjuist is, daar zij ons dwingt aan te nemen, dat „met spot omvoeren” zou beteekenen „misleiden;” „de trotsche werelt” is dan koning Herodes, en „in zijn triomf” wil zeggen: op zijne vlucht naar Egypte! 't Is toch wat kras, te gelooven, dat Vondel zulk een onzin zou geschreven hebben.

De plaats is echter niet duister, als men zich herinnert, wat een triomf is. Wanneer een Romeinsch veldheer eene belangrijke overwinning had behaald, stond de Senaat hem soms als hoogste belooning toe, een pralenden intocht in de stad te houden, waarin de behaalde zege luisterrijk gevierd werd. Deze intocht heette *triumphus*, hetgeen wij zeer juist met *zegepraal* hebben weergegeven, en het houden daarvan *triumphare*, even juist vertaald met *zegevieren*.¹⁾ Hierin werd alles rondgevoerd, wat op de behaalde zege betrekking had, en daaronder in de eerste plaats de gevangen genomen vorsten der overwonnen volken. Al wat den triumphator tot verheerlijking diende, strekte hun tot vernedering, tot spot; het was juist over hen, dat hij zegevierde. Iemand met spot in zijn triomf rondvoeren, wil dus niets anders zeggen dan: over hem zegevieren of zegepralen.

De woorden van den dichter beteekenen alzoo: Hier (dat is in den stal te Bethlehem, niet op de vlucht naar Egypte) zegepraalt Jesus over de trotsche wereld. En waardoor? Door zijne nederigheid. Hij kwam de trotsche wereld beschamen; hij was

Met pracht noch hovaerdij bevelekt.

Hij wilde uit arme ouders in een stal geboren worden, „ten smaet der hoven”; aardsche grootheid leerde hij versmaden, de nederigheid werd door hem verheven:

Het nedrigh hart voert hij naer boven
Met hem in 't hooggehoude slot.

VII. VAURDAHS.

In de *Skeireins* 44 ontmoeten wij het Gotische woord *vaurdahs* dat een afleiding van *vaurd* schijnt te wezen, gelijk b.v. *stainahs* van *stains*, en door HEYNE dan ook met „wörtlich, in Worten sich zeigend” wordt overgezet. De schrijver der *Skeireins* wil t. a. p. blijkbaar zeggen, dat Johannes, alhoewel profeet zijnde en de gerechtigheid verkondigende, toch mensch was en volgens zijne onvolkomene, menschelijke natuur sprak. Dit laatste wordt uit-

¹⁾ Of *zegepralen*, denominatief van *zegepraal*. Wij gebruiken deze woorden dikwijls als synoniemen van *overwinnen*. Op den keper beschouwd, ten onrechte. Het houden van een feest ná eene overwinning (aan de stembus behaald b.v.) zou *zegevieren*, een optocht of iets dergelijks zou *zegepraal* kunnen heeten, doch niet het overwinnen zelve. Het gebruik wettigt echter deze beteekenis, het gebruik,

Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.

gedrukt met „us vaurdahai vistai rodjands.” Het is mij echter onmogelijk eenigen zin te hechten aan „sprekende uit eene woordelijke natuur” of „uit eene natuur, die zich in woorden toont.” De Heiland, die hier als hemeling tegenover Johannes geplaatst wordt, sprak toch ook met woorden!

Nu vraag ik: kan *vaurdahs* ook eene afleiding wezen van *vairthan* (worden)? Al wat *wordt*, is niet eeuwig, het heeft een begin; wat wordt, moet weer vergaan, is dus onvolmaakt. Hetgeen *wordt*, staat alzoo tegenover het eeuwige, onvergankelijke, goddelijke. Kan *vaurdahs* nu niet beteekenen „vergankelijk” of „onvolmaakt”?

Het grondwoord is dan *vaurds* m. of *vaurd* onz., dat evengeod van *vairthan* kan komen als b.v. *kvums* van *kviman*, *baur* van *bairan*, *stugkv* van *stigkvan*.

Het verschil van *th* en *d* kan geen bezwaar wezen tegen deze afleiding; al heeft het Gotisch de verwisseling van aspirata en media in de vervoeging verloren, in afleidingen is de media gebleven, zooals bij *vairthan* in (*fra*-)*cardjan*.

VIII. BEDUIDEND — ONBEDUIDEND.

Meer dan eens is er in dit Tijdschrift gestreden over de vraag, of het woord *beduidend* wel de vereischten van een rechtschapen Nederlander bezit. Het heeft zijne verdedigers en bestrijders gevonden, en het pleit is, naar ik meen, geheel te zijnen nadeele beslist. Indien ik de zaak nogmaals aanhangig wensch te maken, is dit niet om als advocaat van den in 't ongelijk gestelden bastaard op te treden, maar om ook zijn gelukkiger broeder *onbeduidend* in het geding te betrekken. De quaestie zal daardoor, meen ik, in een eenigszins ander licht verschijnen, terwijl het zal blijken, dat *beduidend* toch nog eenige rechten kan doen gelden.

Tegen *onbeduidend* schijnen vroeger eveneens bezwaren bestaan te hebben. Wijlen Dr. EELCO VERWIJS heeft daarover een stuk geschreven in het laatste deel van den *Taal- en Letterbode*, bl. 19—24. Het was naar aanleiding eener zinsnede in VAN DALE'S *Woordenboek*, die bij *onbeteekenend* waarschuwde tegen „dit verwerpelijk germanisme, dat het echt Nederlandsche *onbeduidend* tracht te verdringen.” VERWIJS dacht, dat VAN DALE zich vergiste, en de aanmerking thuis hoorde bij *onbeduidend*, want „men” had wel eens willen beweren, dat dit woord een germanisme was, wegens het hd. *unbedeutend*. Doch *onbeteekenend* kan geen germanisme wezen, „om de doodeenvoudige reden, dat in het Hoogduitsch het woord *unbezeichnend* niet bestaat.” Eerder zou VERWIJS *onbeduidend* een gallicisme noemen, daar op de vorming van dit woord en het hd. *unbedeutend*, zoowel als op *onbeteekenend*, het fr. *insignifiant* zeer zeker van invloed geweest is; de woorden in het Ndl. en Hd. zijn vertalingen van het Fransche.

Vervolgens tracht V. aan te toonen, dat *onbeteekenend* en *onbeduidend* beide even goed Nederlandsch zijn. Dat zij even goed zijn, zal wel niemand betwisten; immers *beduiden* en *beteekenen* zijn synoniemen, men kan ze gewoonlijk verwisselen, zonder dat de kracht van den zin daardoor verandert, of de constructie daarom gewijzigd behoeft te worden ¹⁾. Is *onbeduidend* nu goed, dan is er natuurlijk ook niets tegen *onbeteekenend* in te brengen, — of omgekeerd.

Om dezelfde reden, waarom *beduidend* en *beteekenend* veroordeeld moeten worden, neemt E. VERWIJS *onbeduidend* en *onbeteekenend* in bescherming. De overgankelijke ww. *beduiden* en *beteekenen* vorderen altoos een object bij zich; men moet steeds zeggen, wàt iets beduidt, wàt het beteekent. Dit nu kan door een onbep. voornaamwoord of telwoord uitgedrukt worden, als *veel*, *weinig*, *niets*. „Een *beduidend* man” is een „kras germanisme,” doch *veelbeduidend*, *nietsbeduidend* zijn volkomen in orde, en daarom ook *onbeduidend*, dat is *nietsbeduidend*. Aldus in hoofdzaak EELCO VERWIJS.

De zaak schijnt hiermee voor goed beslist. Toch hapert er een kleinigheid aan de redeneering. VERWIJS stelt namelijk het ontkenkende voorvoegsel *on-* in waarde gelijk met het voornaamw. *niets*, ofschoon wij het steeds omschrijven met het bijwoord *niet*; *ondeugend* b.v. is „*niet* deugend, die *niet* deugt,” *onnadenkend*, die *niet* *nadenkt*, gelijk *onwijs*, *onzacht* zooveel als *niet* wijs, *niet* zacht beteekenen. Wij moeten derhalve *onbeduidend* geenszins gelijkstellen met *nietsbeduidend*, maar verklaren: als *niet* beduidend, dat is, wat *niet* beduidt. Nu behoeft het echter geen betoog, dat het bijwoord *niet*, zoomin als het voorvoegsel *on-* ²⁾, nooit als object kunnen dienen; en daar, zooals gezegd is, *beduiden* steeds een object bij zich vereischt, hetgeen uitdrukt, wàt iets beduidt, is het klaar, dat *onbeduidend*, dat is „*niet* beduidend,” eigenlijk evenmin door den beugel kan als *beduidend* alleen ³⁾.

Ik geloof daarom, dat VERWIJS, die slechts schoorvoetend aan *onbeduidend* en *onbeteekenend* een buitenlandschen oorsprong toe-kende („wil men met alle geweld *onbed.* en *onbet.* onder de „ismen”

¹⁾ Het eene is gebruikelijker dan het andere; b.v. bij het vermelden der vertaling van een woord zullen wij niet licht *beduiden* zeggen, zooals in 't Mnl.:

Jacob, sech, verstaetstu niet,
Wat dit woert Amor *bediet*.

²⁾ Eigenlijk nog minder, daar *niet* in den grond wel degelijk een voornaamwoord is.

³⁾ Al wat van *onbeduidend* gezegd is, geldt natuurlijk ook van *onbeteekenend*.

rangschikken”), liever gul had moeten toegeven, dat ze niets anders zijn dan letterlijke, doch met ons taaleigen strijdende vertalingen van het fr. *insignifiant*.

Het eenige woord, dat men bij zou kunnen brengen om mijne redeneering omver te stooten, is *onwetend*, dat wij met „niet wetend” niet kunnen weergeven, maar dat toch ook niet juist hetzelfde is als „niets wetend.” De moeilijkheid vervalt evenwel, als men let op het nml. *wetende*, dat absoluut gebruikt werd met de beteekenis „verstandig, geleerd” (vgl. OUDEMANS in voce), en waarvan *onwetend* de ontkenning is, gelijk *onwijs* van *wijs*.

Moeten wij ons nu ook ten strijde uitrusten tegen *onbeduidend* en *onbeteekenend*? Dit zou Danaïden-werk en tevens onverstandig wezen. In hetgeen door het algemeen gebruik voor goed gewettigd is, behooren wij te berusten. Er zijn zooveel woorden, die blijken niet in den haak te zijn, als men den grammaticalen winkelhaak er op zet, en die wij toch niet verbannen; men denke b.v. aan *huisbakken*, *eigenhandig* enz. De strijd behoort beperkt te blijven tot misbruiken, die pas binnensluipen, die nog geen wortel geschoten hebben; en dit is het geval met *beduidend*, dat zich alleen nog maar in de dagblad-literatuur schijnt vertoond te hebben ¹⁾, althans zeer zeker niet tot de taal van het dagelijksche leven doorgedrongen is.

Doch welke rechten kan het laatstgenoemde woord nu doen gelden? Deze: Het kan zich op de billijkheid beroepen, het kan vragen: „als men *onbeduidend* toelaat, dat geen haar beter is dan ik, waarom mij dan de deur gewezen?” Het kan verklaren, evengoed de vertaling van fr. *signifiant* te wezen als *onbeduidend* van *insignifiant*. Het kan er daarenboven op wijzen, dat *onbeduidend* anders in de lucht hangt; woorden, met *on-* samengesteld, kunnen niet bestaan, zonder dat de niet-samengestelde in gebruik zijn (*onnadenkend*, *onvoldoend* zijn gevormd van *nadenkend*, *voldoend*), of ten minste vroeger in gebruik geweest zijn, zooals *wetend*, waarvan *onwetend*; ook het simplex van *ondeugend* moet bestaan hebben; bij OUDEMANS is althans het substantief *doghentheit* te vinden.

Zijn deze argumenten voldoende om ons te nopen, het goed recht van het woord te erkennen? Mij dunkt van neen. Een misbruik behoort steeds, zoo mogelijk, geweerd te worden; en het eene misbruik mag nooit dienen om het andere te vergoelijken of er een

¹⁾ Ik vind het echter reeds in het door A. GRANGÉ verbeterde Fr.-Vlaamsche Woordenboek van DES ROCHES (Antw. 1812), ter vertaling van *signifiant*; evenzoo in het VI.-Fr. deel: *Beduydend* — *signifiant*. De bekendheid van het woord in het begin dezer eeuw in de Zuidelijke Nederlanden maakt het waarschijnlijk, dat het geen germanisme, maar wel een „kras” gallicisme moet heeten.

schijn van wettigheid aan te geven. Eerst wanneer het misbruik in een gebruik veranderd is, mag men zich niet meer verzetten. Maar zoover heeft *beduidend* het nog niet gebracht, en *beteekenend* evenmin.

IX. DAKSCHAAR, DAGSCHAAR.

Onder de nog onopgehelderde woorden, voorkomende bij schrijvers der zeventiende eeuw, behooren *dakschaar* en *dagschaar* (-scheer). Uitleggers zijn er genoeg, doch van hen geldt het „zooveel hoofden, zooveel zinnen.” De eene houdt beide woorden voor identisch, de andere zegt, dat ze niets met elkaar gemeen hebben. J. P. VAN CAPPELLE verklaart beide door „dagloon, het loon, dat men op eenen dag beschaart”; BILDERDIJK geeft aan het laatstgenoemde de beteekenis van „morgenkrieken” en aan het eerste die van „pot-scherf „gebroken teil”! Bij MEIJER is *dakschaar* = voor het recht betrekken, en OUDEMANS, die dit alles in zijn *Mnl. Wdb.* vermeldt, houdt beide woorden weer voor dezelfde, en meent ze als eene „kleinigheid, nietigheid, iets van weinig waarde” te mogen aannemen.

Men ziet: de uitleggers hebben er naar geraden, zonder dat zij vasten grond onder de voeten hadden. Indien ik het getal der raders met nog één ga vermeerderen, geschiedt dit in de meening, dat ik in een volksgebruik althans enig steunpunt heb gevonden. Ik geef eerst mijne verklaring, en zal daarna zien of de bij OUDEMANS aangehaalde plaatsen er voldoende door opgehelderd worden. Ik ga daarbij uit van de onderstelling, dat *dak-* en *dagschaar* wel degelijk hetzelfde woord zijn.

Reeds OUDEMANS, wien meer plaatsen dan zijnen voorgangers ten dienste stonden, begreep, dat de verklaring niet juist deze woorden, maar wel de uitdrukking „om een dak- (of dag-) schaar sturen, leiden, of roepen” moest betreffen; hij zag daarin een spreekwoordelijk gezegde, waaraan hij de beteekenis van „voor den gek houden, den gek met iemand scheren” hechtte. Ik geloof, dat hij gelijk heeft; het is alleen maar de vraag, waaraan dit gezegde zijn ontstaan te danken heeft. En hierop geeft het volksgebruik ons een antwoord.

Iemand voor den gek houden, hem foppen, is eene algemeene liefhebberij op den Eersten April, die zich vooral daarin uit, dat men zoo iemand voor gek laat loopen, dat men hem, zooals men zegt, van Herodes naar Pilatus zendt. Er zit echter niet de minste geestigheid in, wanneer men hem, zooals wel geschiedt, uitzendt met eene verdichte boodschap, die waar *kan* wezen; neen, de last behoort zoo te luiden, dat wie een weinig nadenkt, terstond kan begrijpen, dat men hem beet wil nemen. In Noord-Brabant laat men dan ook gaarne iemand iets halen, dat niet

bestaat, of althans volkomen onbekend is, b.v. een muilband voor de kat, een hoefijzer voor den os, heele koffie (dat is koffie uit heele (ronde) boonen bestaande.) Gaat nu een onnoozele hals welgemoed, zonder achterdocht, naar smid of winkelier om zijn last te volbrengen, dan komt daardoor zijne domheid aan het licht, dan blijkt hij een rechte april-gek te wezen. Onder die verdichte zaken behoort ook de *dakschaar*, dat is een schaar om riet- of stroodak glad te knippen. Het dak wordt echter „gedreven”, zooals het heet; bij stroodak, dat met het topeinde naar beneden hangt, wordt de rand met een mes afgesneden. De dekker zal dan ook nooit van de dakschaar spreken behalve op den 1en April, wanneer hij wel eens iemand naar zijn huis zendt, om ze te halen.

Nu wordt het, dunkt me, duidelijk, dat „iemand om een dakschaar sturen” niets anders wil zeggen dan „hem aprilgek maken” of in het algemeen: „hem voor gek laten loopen, beetnemen, bedriegen.” Zien wij nu, of onze uitlegging past op de door OUDEMANS verzamelde plaatsen.

Heb ik de Grieken kunnen leeren

De Góon te roepen om een dakschaar, met haar zweeren.

zegt *Bedrogh* in HOORT's *Geeraardt van Velzen*.

„Roepen om een dakschaar (om ze te halen)” is natuurlijk hetzelfde als „er om zenden”; de goden kan men niet zenden, maar wel roepen. *Bedrogh* wil dan zeggen: Zoo ik vroeger de Grieken heb kunnen leeren de goden met eeden te bedriegen ¹⁾, ik zal ook nu enz.

Even duidelijk is de plaats nit COSTER's *Tiisken van der Schilden*:
Lecker.

Ghy stuert mijn immers om geen dackschaer, ghy zijt toch so een gesel.

Luy.

Om een dakschaer? neen seker, 't is als ick jou vertel.

„Gij stuurt mij toch niet voor aprilgek, vraagt Lecker, gij wilt mij immers niet beetnemen? ik vertrouw je anders niet.”

Wanneer wij nu *dagschaar* (-scheer) op volkomen dezelfde wijze gebezigd vinden, moeten wij het wel voor eene verbastering van *dakschaar* houden. Een derde plaats, uit *Ardelia en Flavios vryagie* luidt: „Sien ik wel, soo komt daer de knecht, die mij stuerden om dachschaar,” dat is: die mij beetnam. Uit NOOZEMAN:

Maeckje mijn ootjes wijs of slagdje al de boeken,

Die de menschen uytlacchen, als sy haer om een dagscheer hebben geleyt?

„Iemand om een dakschaar *leiden*” is zeker minder juist dan

¹⁾ De zin, bij O. verkeerdelijk als vraag opgegeven, is hypothetisch.

„sturen”; doch ook de verandering van *dak-* in *dagschaar* bewijst, dat men het gezegde niet meer volkomen begreep. Dit is vooral duidelijk in de laatste (bij O. het eerst vermelde) aanhaling:

Hoe is 't, houje me veur een dagscheer?

waar het woord weinig anders dan „sul, onnoozele hals” kan beteekenen. Daar „iemand om een dakschaar sturen” beteekende: „van iemand een aprilgek maken”, is het begrijpelijk, hoe men er toe kwam, aan *dakschaar* zelf de beteekenis van „aprilgek, iemand, die zich gemakkelijk laat foppen” te hechten.

OUDEMANS' verklaring der spreekwijze blijkt dus juist te wezen; doch zijne vertaling van het behandelde woord („kleinigheid, nietigheid”) behoort door „aprilboodschap” vervangen te worden, waarnevens eene secundaire beteekenis „aprilgek, onnoozele hals” is te plaatsen.

X. GRIBUS.

„Verblijf, kooi, hok?” vraagt OUDEMANS bij het woord *gribus*, dat zeer weinig schijnt voor te komen, maar in Breda en omstreken algemeen bekend is. Het beteekent: „buurt, bewoond door het allerlaagste plebs” en bij metonymie dat plebs zelf. „'t Is er eene uit het gribus” is juist geen vleiend getuigenis. Het woord heeft kennelijk dezelfde verachtelijke beteekenis in de volgende mooie verzen van ALEWIJN:

Het is pas ruimpjes negen jaren,
Dat ik gong naër Oost-Inje vaaren,
En toen liet ik dat slordig swyn (zijne vrouw)
Op d'achter gribus.

'k Heb daar eens heen en weêr bekeeken
Myn ouwe gribus.

Veel zegt men ook *gribushoek* om de buurt aan te duiden, waar het volkje van het minste allooi verblijf houdt.

XI. GELOOFSBRIEVEN.

Geloofsbrieven (vgl. *N. en Z. V.*, 180—182) in den eigenlijken zin des woords zijn alleen die, welke een gezant bij een vreemd hof aanbiedt, alvorens hij als zoodanig erkend wordt (*lettres de créance*). Het zijn brieven, die hem *geloof* (passivè in den zin van *vertrouwen, crediet* ¹⁾) verschaffen, die maken, dat hij geloofd wordt.

¹⁾ Aardig worden beide beteekenissen van *geloof* vereenigd in eene anecdote in POIRTERS' *Masker* 172:

Een iongh Knechtjen ghevraecht zynde in de Christen leere, welcke het beste Geloof was, dat van Luther, oft Calvinus, oft Rooms? hy antwoorde: het beste gheloof is ghereet gelt.

Een gezant vertegenwoordigt steeds de regeering, die hem gezonden heeft; ieder voorstel, verzoek, vertoog of belofte, door hem gedaan, wordt geacht niet van hem persoonlijk, doch van zijne regeering uitgegaan te zijn, en dit op grond zijner geloofsbriefven. ¹⁾

XII. EENE SPELQUAESTIE.

Bekend is Dr. L. A. TE WINKEL's spelregel, volgens welken de achtervoegsels *ief*, *iek* en *iet*, als zij den vollen klemtoon hebben, met *ie* worden geschreven, doch in woorden, waarin zij allen klemtoon missen, zich met *i* moeten vergenoegen; vandaar *motieeven*, *fabriecken*, *jezuïeten*; doch *motiveeren*, *fabrikant*, *jezuïtisme* (vgl. *Leerb. d. Spell.* §§ 301, 302).

Deze regel is in de practijk zeer gemakkelijk; doch bij nader inzien blijkt hij eigenlijk overbodig te wezen, daar hij reeds ligt opgesloten in een anderen, nl. dien omtrent de spelling der bastaardwoorden, waarin bepaald wordt, dat woorden, uit vreemde talen ontleend, zooveel mogelijk ongewijzigd worden gelaten; de veranderingen bepalen zich tot de laatste lettergreep, indien de spelling anders niet met de uitspraak overeenkomt, of indien het woord van Nederlandsche buigings- of afleidingsuitgangen voorzien wordt. Het duidelijkste komt deze regel uit in woorden als *telegraaf*; de *ph* is in *f* veranderd, dewijl de laatste lettergreep toch reeds gewijzigd was; vandaar mv. *telegrafen* en de afleiding *telegrafist*, daar *-ist* als een Ndl. achtervoegsel is te beschouwen (vgl. *bloenist*, *tooneelist* enz.); doch *telegrapheeren*, *telegraphie*, *telegraphisch* behouden de *ph*, omdat zij niet in het Ndl. van *telegraaf* zijn afgeleid, maar in hun geheel uit het Grieksch overgenomen. Geheel volgens denzelfden regel is de spelling *motief*, *fabriek*, *jezuïet* en het behoud der *ie* in het mv. *motieeven* enz.; *motiveeren* echter, *fabrikant* en *jezuïtisme* hebben *i*, omdat zij niet in onze taal zijn afgeleid van de drie te voren genoemde woorden ²⁾, maar overgenomen uit het Fransch: *motiver*, *fabricant*, *jesuitisme*; het bezit of gemis van ac-

¹⁾ Vergelijk nog *accrediteeren*, als in: Baron A. is bij het hof te B. geaccrediteerd.

²⁾ Zoo men nu en dan *fabriekant* geschreven vindt, is dit omdat men het woord als eene afleiding van *fabriek* beschouwt en er de beteekenis van „eigenaar eener fabriek” aan geeft. *Fabrikant* is evenwel de Ndl. vorm van het teg. deelwoord van fr. *fabriquer*, lat. *fabricare* of *fabricari*, dat wij weer in den vorm *fabriceeren* bezitten; dit nu is afgeleid van lat. *fabrica*, dat in het Fr. *fabrique* en bij ons *fabriek* geworden is. *Fabrikare* heet dus in onze taal met *fabriek* niets te maken; de verwantschap zit in 't Latijn.

cent doet er niets aan af ¹⁾). Komt eene *i* voor in eene andere dan de laatste lettergreep, dan is het alleen maar de vraag, of de bijvoeging der volgende syllaben in het Ndl. of in de oorspronkelijke taal heeft plaats gehad; alleen in het eerste geval behoort *i* in *ie* veranderd te worden.

In de toepassing van den regel is men echter niet consequent geweest. Onlangs trof mij in het werk van een zeer bekwaam taalkundige 't woord *adjectievisch*; ik dacht eerst aan eene drukfout, maar toen ik het nogmaals, en ook *substantievisch* ontmoette, begon ik in te zien, dat deze spelling steunde op TE WINKEL's regel: Het achtervoegsel *ief* wordt met *ie* geschreven, als het den vollen klemtoon heeft. In de *Woordenl. voor de Sp.* komen deze woorden niet voor, maar wel gelijksoortige, als *jezuïetisch*, *israelietisch*, waardoor ook de spelling *sybarietisch*, *sodomietisch*, *parasietisch* ²⁾ aangegeven wordt.

Is de *ie* in deze woorden te verdedigen?

Het antwoord op deze vraag hangt af van dat op eene andere, en wel: Zijn de genoemde woorden op *isch* NEDERLANDSCHE afleidingen van de grondwoorden op *ief* en *iet*, ofwel zijn zij in hun geheel aan het Latijn ontleend?

Wanneer wij de ontwijfelbaar Ndl. afleidingen op *-isch* gaan opsporen, vinden wij er slechts drie: *afgodisch*, *wettisch* en *nieuw-modisch*, wier vreemde vorm voorzeker naar het model der talrijke uitheemsche op *-isch* gesmeed is. Overigens wordt *isch* nooit gebezigd ter vorming van Nederlandsche woorden. Alle, die op *-isch* eindigen, zijn bastaardwoorden (en volksnamen) en beantwoorden aan Latijnsche op *-icus*, zoodat men zeggen kan: *-isch* is in bastaardwoorden de Ndl. vorm van *-icus*, gelijk *-teit* het is van *-tas*. De bastaardwoorden op *-isch* zijn niet gevormd van in 't Ndl. voorkomende grondwoorden, maar in hun geheel aan het Latijn ontleend, zoodat de wijzigingen tot de laatste lettergreep bepaald moeten blijven. Dit is dan ook steeds het geval; wij schrijven *telegrafisch*, *homoeopatisch*, *systematisch*, *lyrisch*, *apostolisch*, omdat deze woorden niet afgeleid zijn van *telegraaf*, *homoeopaat*, *stysteem* (of *systema*), *lier*, *apostel*, maar slechts de Ndl. vormen van Lat.-Gr. *telegraphicus*, *homoeopathicus*, *systematicus*, *lyricus*, *apostolicus*. Maar zou het nu met *substantievisch*, *adjectievisch*, *jezuïetisch*, *israelietisch* anders wezen? Zouden deze woorden IN ONZE TAAL

¹⁾ Dit blijkt ten duidelijkste uit het achtervoegsel *eel*, dat volgens § 302 slechts éene *e* moet hebben, als het den klemtoon mist: *kastelein*, *juwelier* naast *kasteelen*, *juweelen*. Waarom dan *toonelist* met *ee*? De reden is, dat dit woord eene Ndl. afleiding is, maar gene het niet zijn, doch ontleend aan het Fransch: *cha(s)telain*, *jouaillier*.

²⁾ In *parasiet* (gr. *παρὰ-σίτης* lett. = mede-eter) is *iet* wel geen achtervoegsel; doch voor ons is dat hetzelfde.

gevormd zijn van woorden op *-ief* en *-iet* door aanhechting van *-isch*, of zouden ze de Ndl. verminkingen wezen van Lat. *substantivus, adjectivus, jesuiticus, israeliticus*?

Het antwoord hierop kan niet twijfelachtig wezen; een achtervoegsel *-isch* ter afleiding van echt Ndl. woorden wordt niet gebezigd (de hierboven genoemde drie staan geheel op zich zelve); waarom dan wel ter afleiding van bastaardwoorden, die, zooals in § 588 van het *Leerb.* gezegd wordt, juist hunne vreemde herkomst en natuur doen blijken uit de onmogelijkheid om op Nederlandsche wijze afleidsels te vormen?

De spelling met *ie* der vier genoemde adjectieven is hiermede veroordeeld, naar ik meen, al staan de twee laatste dan ook in de *Woordenlijst* te prijken. Deze heeft echter ook (2e uitgave) *cosmopolitisch*, vlak onder *cosmopoliet*!

Ik eindig dit opstel met eene vraag, die met het behandelde in geen verband staat. In het *Leerboek* voor de Spelling (4e uitgave) vind ik *zweep*, *zwepen* met verwijzing naar ags. *swip*; daarentegen in de 2e uitgave der *Woordenlijst* *zweep*, mv. *zweepen* (vgl. hd. *schweif*). Nu is het opmerkelijk, dat men in Oost-Brabant *zweep*, *zwepen* met zachte *e*, doch in het Westen *zwêep*, *zwêepen* met scherpe *ee* gebruikt.

Eene voortdurende waarneming van verscheidene jaren heeft mij geleerd, dat het Br. op het punt van scherp- en zachtlang volkomen betrouwbaar is, behalve in eenige, onder vaste regels te brengen gevallen ¹⁾. Daarom vraag ik: Bestaan er niet werkelijk twee woorden *zweep* in onze taal, mv. *zwepen* en *zweepen*, gelijk twee woorden *steeg*, mv. *stegen* en *steegen*, ohd. *stiga* en *steiga*? (De *Woordenlijst* heeft alleen *steeg*, *stegen*; ook in N.-Br. is alleen *stegen* bekend).

BRABANTIUS.

¹⁾ De gevallen, waarin de spelling niet, of niet steeds, met de uitspraak overeenkomt, zijn: 1e. in samentrekkingen, als *veeren*, *dooren*; 2e. als *e* of *ee* niet aan got. *a*, *i* of *ai* beantwoorden; 3e. in woorden van uitheemschen oorsprong, dus steeds als de spelling min of meer willekeurig is; daarbij 4e. in den verleden tijd der ww. van de IVe en Ve klas, waarin de klinkers van enk. en meerv. door elkander geraakt zijn, en daarom ook in het praet.-praes. *weten*; en 5e. heeft het Br. eenige onechte scherpe *ee*'s en *oo*'s vóór eene *r*.

